

УДК 351/354: 332.1

DOI <https://doi.org/10.32851/tnv-pub.2021.2.3>

ФОРМАТУВАННЯ СІЛЬСЬКОГО РОЗВИТКУ В СИСТЕМІ РЕФОРМ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ

Губа М.І. – кандидат економічних наук,
доцент кафедри державного управління і місцевого самоврядування
Херсонського національного технічного університету
ORCID: 0000-0002-6624-9074

Розвиток сільських територій охоплює певне коло суспільних відносин, що становлять єдину систему державотворення. Реформа децентралізації владних повноважень в Україні створила передумови для самостійного розвитку територій. Недостатньо дослідженим залишаються питання впливу децентралізації на розвиток сільських територій, які потребують поглибленого розкриття змісту державної політики та визначення шляхів мінімізування властивих їй ризиків при реалізації. Метою дослідження є визначення впливу децентралізації на сільський розвиток та узагальнення світового досвіду для адаптації його в Україні. У науковому обігу використання поняття «сільський розвиток» більш динамічно прив'язує прогрес сільських територій до людського чинника та сільського середовища. Досвід впровадження САП ЕС свідчить що перехід до політики сільського розвитку є відповіддю на зростаючий зовнішній тиск на сільські громади, який чинить глобалізація і конкуренція за природні ресурси як всередині країн, так і ззовні. Сьогодні зростає консенсус щодо того, що сільський сектор відіграє вирішальну, вирішальну роль у досягненні цілей продовольчої безпеки, подолання бідності та посилення управління природними ресурсами, розвитку регіонів взагалі. Є очевидним, що децентралізація може підвищити ефективність дій, спрямованих на сільський розвиток. Для результативних змін необхідно створити інституційний механізм, щоб дозволити трансформувати цей консенсус у сталий сільський розвиток. Для цього децентралізація повинна бути загальним процесом, що охоплює всі форми публічного управління. Політика управління ризиками, пов'язаних з децентралізацією, повинна включати оцінку поточних процесів та сприяти розробці більш адекватної моделі перетворення децентралізації на інструмент сільського розвитку. Саме з огляду на ці ризики є очевидним необхідність докладати особливих зусиль для створення та зміцнення асоціацій, які представляють усе сільське населення, і роль яких мала б слугувати ланкою для діалогу між державою та іншими партнерами з питань сільського розвитку.

Ключові слова: сільський розвиток, децентралізація, ризики децентралізації, державна політика.

Huba M.I. Rural development in the decentralization reform system

The development of rural areas encompasses a certain range of social relations that make up a single system of state formation. The reform of decentralization of powers in Ukraine has created the preconditions for the independent development of territories. The question of the impact of decentralization on the development of rural areas, which require in-depth disclosure of public policy content and ways of minimizing its inherent risks in implementation, remain under-explored. The purpose of the study is to determine the impact of decentralization on rural development and to summarize world experience to adapt it in Ukraine. In the scientific use of the term "rural development" more dynamically links the progress of rural areas to the human factor and the rural environment. The experience of the implementation of the CAP of the EU shows that the transition to rural development policy is a response to the increasing external pressure on rural communities, exerted by globalization and competition for natural resources both internally and externally. Today, there is a growing consensus that the rural sector plays a crucial, decisive role in achieving food security goals, poverty reduction and strengthening natural resource management, and the development of regions in general. It is obvious that decentralization can increase the effectiveness of actions aimed at rural development. For effective change, an institutional mechanism needs to be put in place to enable this consensus to be transformed into sustainable rural development. For this, decentralization must be a common process that covers all forms of public administration. Decentralization risk management policies should include an assessment of current processes and facilitate the development

of a more adequate model of converting decentralization into a rural development tool. In view of these risks, it is clear that special efforts are needed to create and strengthen associations that represent the entire rural population, whose role should serve as a link for dialogue between the state and other rural development partners.

Key words: rural development, decentralization, risks of decentralization, public policy.

Постановка проблеми в загальному вигляді. В умовах реформи адміністративно-територіального устрою та децентралізації влади в Україні особливої актуальності набуває проблема сільського розвитку, оскільки на сільських територіях реалізуються соціально-економічні інтереси 30,6 % населення країни, задовольняються їх матеріальні та духовні потреби, створюються відповідні умови життєдіяльності та формуються відносини суспільства і людини [1]. З іншого боку, на сільських територіях формується 12,0% ВВП, 43,6% експорту, 31,1% робочих місць [2; 3].

Тому розвиток сільських територій охоплює певне коло суспільних відносин, що становлять єдину систему державотворення. Сучасний розвиток аграрного сектору України, здебільшого орієнтований на укрупнення господарюючих суб'єктів, є підґрунтям сільської економіки. Незважаючи на позитивні тенденції зростання сільськогосподарського виробництва, в полі зору державної політики залишаються проблеми загострення соціально-економічного розвитку територій, які характеризуються високим рівнем безробіття, низькою інвестиційною активністю суб'єктів господарювання, демографічним спадом та цілою низкою проблем соціального характеру. Базовим чинником зниження спроможності сільських громад, а саме, неналежне забезпечення соціальних та екологічних сфер сільського життя, є суттєвий розрив між можливостями органів місцевої влади та розвитком сільського виробництва. Реформа децентралізації владних повноважень в Україні створила передумови для самостійного розвитку територій. Водночас недостатній рівень сформованості таких відносин висуває потребу їх теоретико-методологічного обґрунтування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ґрунтовні дослідження різних аспектів політики децентралізації у контексті сільського розвитку міститься у працях зарубіжних науковців таких як J.Braun, U. Grote, N. Akpan, M. Ahmad I, N. Abu Talib I, P. Karanikolas, S. Hadjipanteli. Проблематика розвитку сільських територій в умовах здійснення економіко-політичних трансформацій розглядається в працях вітчизняних учених таких як О.М. Бородіна, І.В. Прокопа, О.Л. Попова, Л.М. Газуда, В.Й. Ерфан, О.І. Гуроров, М.Ф. Плотнікова та інших.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас, недостатньо дослідженим залишаються питання впливу децентралізації на розвиток сільських територій, які потребують поглибленого розкриття змісту державної політики та визначення шляхів мінімізування властивих їй ризиків при реалізації.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є визначення впливу децентралізації на сільський розвиток та узагальнення світового досвіду для адаптації його в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Демократичні зміни, які відбуваються у нашому суспільстві, а також впровадження політики структурної перебудови економічної та територіально-адміністративного устрою дали новий імпульс децентралізації влади, і створило можливості для сільського розвитку, в тому числі розвитку сільських територій. У науковому обігу поняття «сільський розвиток», «сільські території» частіше використовується представниками різних наукових шкіл і напрямів як тотожні. Але слід зазначити, що у дослідженнях вітчизняних

науковців О. Бородіної, І. Прокопи [4], Л. М. Газуда [5], М. Кононенко [6] підґрунтям використання поняття «сільський розвиток» є привязка прогресу сільських територій до людського чинника та сільського середовища. Отже, сільський розвиток – це процес розширеного відтворення сільських територій, що забезпечується за рахунок гармонійного зростання економічної, соціальної та екологічної сфери з метою підвищення якості життя та добробуту сільського населення і громад, диверсифікації сільської економіки на основі використання місцевих ресурсів, продуктивної зайнятості, соціальної захищеності, інфраструктурному розвитку сільської території та покращення середовища життєдіяльності сільського населення, збереженню ландшафтів та біологічного різноманіття.

Також є важливим, що в міжнародній документації сільське господарство розглядається у поєднанні з сільським розвитком. Так, у Порядку денному на XXI ст., схваленому на Конференції ООН 1992 р., окремий розділ стосується «Сприяння сталому розвитку сільського господарства та сільському розвитку». У Порядку денному у сфері сталого розвитку на період до 2030 р., схваленому у вересні 2015 р., поставлено завдання до 2030 р. подвоїти продуктивність сільського господарства і доходи малих виробників, у тому числі шляхом забезпечення гарантованого і рівного доступу до землі, інших виробничих ресурсів і факторів сільськогосподарського виробництва, знань, фінансових послуг, ринків і можливостей для збільшення доданої вартості і зайнятості в несільськогосподарських секторах.

Основними засадами сучасної Спільної аграрної політики (САП) ЄС, поряд із суто галузевими орієнтирами (забезпеченням конкурентоспроможності), визнається напрямок розвитку, який часто називають "другим стовпом" сільського господарства, що допомагає сільським районам ЄС вирішувати широкий спектр економічних, екологічних та соціальних викликів 21 століття і доповнює систему прямих платежів фермерам та заходи щодо управління ринками сільського господарства (так званий "перший стовп"). Треба зазначити, що починаючи з 1956 року незмінно протягом більш як 30 років, тобто на початкових етапах, в рамках САП ЄС домінували галузеві підходи, що були сконцентровані виключно на регулюванні агропромислового комплексу та рибної промисловості через гарантування закупівельних цін для виробників аграрної продукції та підтримка стабільного рівня доходів суб'єктів сільськогосподарського виробництва. Реагуючи на актуальні економічні, технологічні, політичні виклики, країни-члени Європейського Союзу, на більш пізніх етапах політика була значно розширена, охопивши проблематику розвитку сільських територій, безпеки продовольчих продуктів, екологічного розвитку вносили корективи в поточну аграрну політику та змінювали поточні пріоритети залежно від актуалізації аграрної проблематики [7]. Досвід впровадження САП ЕС свідчить що перехід до політики сільського розвитку є відповіддю на зростаючий зовнішній тиск на сільські громади, який чинить глобалізація і конкуренція за природні ресурси як всередині країн, так і ззовні. Для досягнення цілей сільського розвитку суб'єкти господарювання на сільських територіях і сільські мешканці можуть застосовувати нові стратегії, які базуються на мобілізації і взаємопоєднанні різних сфер сільського життя.

Процес децентралізації рішень сільської політики є безперервним процесом з істотними наслідками на інституційний, адміністративний і політичний рівні. Інтерес суспільства в питанні децентралізації включає в себе безліч політичних рішень областей, в тому числі політики в галузі сільського розвитку. Явище децентралізації має суперечливу природу та перебуває на різному рівні у системах державного управління різних держав. Цьому сприяє низка факторів, які можна

звести до наступних груп: політичні (зміни в підходах до здійснення політики в контексті визначення ролі місцевих громад та органів місцевого самоуправління), глобальні (зміни в технологіях управління та глобальна інтеграція), економічні (зменшення впливу з боку державних органів управління та підвищення рівня економічної свободи).

Починаючи з 2014 року в рамках заходів реформи децентралізації в Україні відбулися відчутні зрушення в територіальній, адміністративній та фінансовій площині. Громади, які скористалися процедурою добровільного об'єднання, отримали значні повноваження та ресурси і в більшості демонструють досягнення в розбудові транспортної і соціальної інфраструктури, наданні адміністративних послуг, оптимізації видатків. Відповідно результатів соціологічного дослідження Київського міжнародного інституту соціології у 2019 році 40% респондентів бачать покращення у своїх населених пунктах у сфері ремонту та утримання доріг, 38% – у сфері благоустрою, 23% – у сфері надання адміністративних послуг, 16%, 13,5%, 17% відповідно тих, які стверджують що стало гірше [8]. Аналогічні дослідження оремо у сільських громадах не проводилися, але враховуючи динаміку створення об'єднаних територіальних громад на територіях сільської місцевості, можна припустити, що відсоток населення, яке критичне сприймає результати від реформи децентралізації саме на сільських територіях є більш високим. Спірні питання викликають можливі результати у сфері охорони здоров'я, освіти, надання інших соціальних послуг.

Серед невирішених питань є переформатування місцевих державних адміністрацій з передачею значної частки їхніх повноважень органам місцевого самоврядування. Разом з передачею окремих функцій від інших державних органів і, відповідно, ресурсів, цей крок може суттєво збільшити частку видатків місцевих бюджетів у зведеному бюджеті (поширений критерій «децентралізованості»), перетворивши Україну в одну з найбільш децентралізованих держав. Для порівняння, сьогодні цей показник складає 32% при середньосвітовому 24%, а серед держав-членів Організації економічного співробітництва та розвитку (об'єднує 34 країни, більшість з яких мають високий дохід громадян та Індекс людського розвитку і розглядаються як розвинені) – 40%. Такі реформи неодмінно повинні враховувати властиві ризики як децентралізації в цілому, так і вітчизняних умов її реалізації. Політика управління ризиками, пов'язаних з децентралізацією, повинна включати оцінку поточних процесів та сприяти розробці більш адекватної моделі перетворення децентралізації на інструмент сільського розвитку. До основних ризиків децентралізації можна віднести наступні:

1. Заміна регулювання, орієнтованого на пропозицію, на регулювання, орієнтованого на попит. Політика централізації була повністю орієнтована на пропозиції, що складалася із загальної стратегії розвитку, розробленої центральними органами влади, і не завжди враховувала місцеві потреби. Ця політика не адаптувала свої інструменти до конкретних проблем кожного регіону чи кожної соціальної групи. Ризик змін політики пов'язаний із дерегулюванням та втратою загального цілісного уявлення на визначення стратегій розвитку сільської місцевості. Держава не повинна самоусуватись від виконання функцій на місцях, а надавати методичну допомогу і здійснювати нагляд за місцевим самоврядуванням, особливо в частині делегованих повноважень. Також законодавче регулювання місцевих виборів і структури органів місцевого самоврядування повинне забезпечувати їх прозорість, підзвітність і збалансованість.

2. Послаблення здатності держави перерозподіляти доходи і багатство, тобто зменшувати економічну нерівність. Стратегії розвитку, орієнтовані на місцевий

рівень, незважаючи на те, що ґрунтуються на усвідомленні місцевих проблем, можуть бути не узгодженими з регіональної та національної точки зору. Здійснення цієї функції місцевими ресурсами може бути несправедливим через відмінності між багатими і бідними регіонами. Формальна участь державного та регіонального втручання може стати перешкодою реформених змін. Регіональна нерівність не зникає в ході економічного розвитку держави або реалізації заходів, спрямованими проти нерівності між індивідами. Тому симетричність у доступі до інформації є умовою координації діяльності. Патерналістична спадщина може призвести до зменшення форм підтримки. Патерналістичний підхід передбачав, що сільське населення не може ефективно використовувати інституції ринку, оскільки вони не мають можливостей та ресурсів для вирішення власних проблем. Якщо передача функцій місцевим суб'єктам не відбудеться шляхом передачі достатньої кількості повноважень та ресурсів, децентралізація призведе до зменшення служб підтримки для сільськогосподарських одиниць малого та середнього розміру, посилення поляризації між різними типами виробників, і розрив між комерційними фермерами та селянськими фермерами.

3. Зменшення ефективності управління у порівнянні з централізованою державною вертикаллю. Адже основний аргумент передачі влади на нижчий рівень, відповідно до якого самостійне розпорядження ресурсами здатне ефективніше задовольняти специфічні потреби місцевих жителів, має вразливе місце. При децентралізації також втрачається позитивний економічний ефект від масштабу – явища, коли при збільшенні розмірів організації і кількості продукції, що випускається, витрати на одиницю продукції зменшуються. Передача публічних послуг під управління і відповідальність місцевої влади зазвичай означає появу відмінностей у їх наданні у різних територіальних утвореннях, що створює додаткові витрати як для надавачів, так і для отримувачів. Наукові дослідження впливу децентралізації на ефективність управління в державі доводять, що чим більша частка публічних витратів здійснюється через місцеві бюджети, тим вище місце держави у рейтингу якості урядування. При співставленні індикаторів Світового банку щодо якості урядування у більш ніж двохсот державах світу з статистикою Міжнародного валютного фонду щодо рівня фіскальної децентралізації (закріплення за субнаціональними одиницями певних доходів та/або витратів), дослідники встановили їх значний позитивний взаємозв'язок [9]. Тобто, кращий розподіл ресурсів в залежності до потреб жителів, а також конкуренція між територіальними одиницями дійсно сприятливо впливають на економічну ефективність. Однак коли в ході дослідження формулу доповнили індикатором рівня політичної децентралізації (виборність чиновників або суттєвий вплив місцевих жителів на їх призначення), а особливо автономії чи федералізації, то вказаний вище ефект нівелювався, що можна пояснити збільшенням впливу місцевих інтересів. Цей висновок особливо актуальний в контексті об'єднання територіальних громад і формування «великих» районів.

4. Монополізація локальних інтересів може призвести до зловживання владою на локальному рівні, що призводить до проявів корупції. Наближеність представників влади до локальних груп інтересів, неформальність відносин, залежність службовців від політиків, велика дискреція у прийнятті рішень, відсутність або слабкість місцевих засобів масової інформації можуть бути чинниками, що сприяють поширенню корупції на субнаціональному рівні. Хоча емпіричні дослідження стверджують про негативний зв'язок між децентралізацією та корупцією: співставивши відповідні індекси 59 країн дослідники встановили, що чим більша частка місцевих витратів у сукупному бюджеті, тим нижчим є рівень корупції [10].

5. Інституційна жорсткість та темп децентралізації. Недотримання визначених темпів реформених змін може знехтувати їх прогнозовані результати. Тому виконання плану заходів повинно здійснюватися узгоджено із дотриманням строків їх виконання. Зменшення макроекономічної стабільності. Передача ресурсів і повноважень на субнаціональний рівень обмежує засоби центральної влади або навіть призводить до протидії її політиці. Тому реформи в частині фіскальної децентралізації повинні обов'язково супроводжуватись посиленням контролю і відповідальності місцевого самоврядування. В цьому аспекті корисним може бути, наприклад, досвід Німеччини, де органи адміністративного нагляду перевіряють проекти місцевих бюджетів на предмет їх збалансованості та достатності фінансування делегованих повноважень.

Одже, усвідомлення властивих децентралізації ризиків, створення запобіжників і належний контроль дозволять не тільки скористатися усіма перевагами нової організації публічної влади в державі, а й створити необхідний фундамент для сільського розвитку.

Висновки з даного дослідження. Сьогодні зростає консенсус щодо того, що сільський сектор відіграє вирішальну роль у досягненні цілей продовольчої безпеки, подолання бідності та посилення управління природними ресурсами, розвитку регіонів взагалі. Є очевидним, що децентралізація може підвищити ефективність дій, спрямованих на сільський розвиток. Для результативних змін необхідно створити інституційний механізм, щоб дозволити трансформувати цей консенсус у сталий сільський розвиток. Для цього децентралізація повинна бути загальним процесом, що охоплює всі форми публічного управління. Важливим викликом сьогодення для децентралізації є усвідомлення ролі громадськості, місцевих ініціатив у процесах інтеграції цих ініціатив для формування цілого. Диференціалізація, регіоналізація та зміцнення проміжних асоціацій можуть допомогти вирішити це завдання. Таким чином, перехід від філософії пропозиції до філософії попиту може бути досягнутий: через імпульс бенефіціарів політики; якщо децентралізація не створює вакуумів, і шляхом формування глобальної, узгодженої стратегії участі, яка включає філософію спеціалізації виробництва, технологічної модернізації та створення порівняльних переваг, і яка не має користі лише найсильнішим, найкращим чином організованим агентам. Тому пропонується створити новий альянс для сталого, життєздатного та загальнодоступного розвитку сільського господарства, в якому сільське населення відіграє повну роль у «розширенні сільських ринків». Таке підґрунття дозволяє перейти від соціального підходу до розвитку сільської місцевості, до політики виявлення та ефективного використання прибуткової, виробничої діяльності, яка є не лише сільськогосподарською, у сільській місцевості. Таким чином, одним із пріоритетів може бути пошук економічних альтернатив та розширення варіантів, доступних для сільського населення. Модель децентралізації має на меті полегшити умови для перерозподілу людських та фінансових ресурсів у сільській місцевості та, в їх межах, до найбідніших верств населення. Це означає визнання, що «інвестиції в сталий розвиток сільськогосподарського потенціалу, лісів та риболовлі в довгостроковій перспективі коштуватимуть набагато дешевше, ніж вирішення соціальних проблем, спричинених недостатнім розвитком сільської місцевості». Також, слід враховувати ризики які спотворюють децентралізацію. Саме з огляду на ці ризики є очевидним необхідність докладати особливих зусиль для створення та зміцнення асоціацій, які представляють усе сільське населення, і роль яких мала б слугувати ланкою для діалогу між державою та іншими партнерами з питань сільського розвитку.

Перспективи подальших розвідок. Подальші дослідження вбачаються в аналізі процесів децентралізації у сільських громадах та оцінці заходів щодо усунення ризиків впливу негативних факторів на сільський розвиток.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Чисельність наявного населення України на 1 січня 2019 року: стат. зб. / Держ.комітет статистики України. Київ. 2019. С.5. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/06/zb_chnn2019.pdf
2. Соціально-економічний розвиток України за 2019 рік: стат.зб. / Держ.комітет статистики України. Київ. 2019. С.4,16. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/infografika/2020/soc_ek_r_Ukr/soc_ek_r_Ukr_2019.pdf
3. Економічна активність населення України 2018 рік: стат.зб. / Держ.комітет статистики України. Київ. 2019. С.32. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/07/zb_EAN_2018.pdf
4. Політика сільського розвитку на базі громад в Україні : наукова доповідь / за ред. чл.-кор. НАН України, д-ра екон. наук О.М. Бородіної, чл.-кор. НААН України, д-ра екон. наук І.В. Прокопи, д-ра екон. наук О.Л. Попової ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». Київ, 2015. 70 с.
5. Газуда Л.М., Ерфан В.Й., Газуда С.М. Сільський розвиток регіону: монографія Ужгород : Видавництво ФОП Сабов А. М., 2015. 250 с.
6. Кононенко М. Науково методологічні засади збалансованого сільського розвитку: розв'язання глобальних проблем на локальному рівні. *АГРОСВІТ* No 13, 2018, стр. 49–56 URL: http://www.agrosvit.info/pdf/13_2018/8.pdf.
7. Гоголь Т.В., Пріоритети Спільної аграрної політики ЄС та їх адаптація до умов регіонального розвитку України. *Державне управління: теорія та практика*. 2011/2. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej14/txts/Gogol.pdf>
8. Аналітичний звіт. Децентралізація та реформа місцевого самоврядування: результати четвертої хвилі соціологічного дослідження. КМІС, 2019, URL: https://www.kiis.com.ua/materials/pr/20191103_decentralisation/decentr_ukr.pdf
9. *Andreas Kyriacou and Oriol Rocá-Sagalés*, Fiscal and political decentralization and government quality, *Environment and Planning C: Government and Policy*, 2011, **29**, (2), 204-223
10. Fisman, Raymond and Gatti, Roberta, Decentralization and Corruption: Evidence Across Countries. World Bank Policy Research Working Paper, February 2000, No. 2290. URL: <https://ssrn.com/abstract=629144>.

REFERENCES:

1. Chiselnist nayavnogo naseleण्याy Ukraini na 1 sichnya 2019 roku: stat.zb. Derzh. komitet statiki Ukraini. Kiyiv. 2019. S. 5. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/06/zb_chnn2019.pdf. [in Ukrainian].
2. Socialno-ekonomichnij rozvitok Ukrainiza 2019 rik: stat.zb. Derzh.komitet statiki Ukraini. Kiyiv. 2019. S.4,16. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/infografika/2020/soc_ek_r_Ukr/soc_ek_r_Ukr_2019.pdf. [in Ukrainian].
3. Ekonomichna aktivnist naseleण्याy Ukraini 2018 rik: stat.zb. Derzh.komitet statiki Ukraini. Kiyiv. 2019. S.32. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/07/zb_EAN_2018.pdf. [in Ukrainian].
4. Politika silskogo rozvitku na bazi громад v Ukraini: naukova dopovid. NAN Ukraini, DU «Іn-t ekon. ta prognosuv. NAN Ukraini». Kyiv, 2015. 70 s. [in Ukrainian].
5. Gazuda L.M., Erfan V.J., Gazuda S.M. (2015). Silskij rozvitok regionu: monografiya Uzhgorod: Vidavnictvo FOP Sabov A. M. [in Ukrainian].
6. Kononenko, M. (2018). Naukovo metodologichni zasadi zbalansovanogo silskogo rozvitku: rozv'yazannya globalnih problem na lokalnomu rivni *AGROSVIT* No 13. Retrieved from http://www.agrosvit.info/pdf/13_2018/8.pdf. [in Ukrainian].

7. Gogol, T.V. (2011). Prioriteti Spilnoyi agrarnoyi politiki YeS ta yih adaptaciya do umov regionalnogo rozvitku Ukrayini. Derzhavne upravlinnya: teoriya ta praktika. 2. Retrieved from <http://academy.gov.ua/ej/ej14/txts/Gogol.pdf> [in Ukrainian].

8. Analytichnij zvit. Decentralizaciya ta reforma miscevogo samovryaduvannya: rezultati chetvertoyi hvili sociologichnogo doslidzhennya. KMIS, 2019, Retrieved from https://www.kiis.com.ua/materials/pr/20191103_decentralisation/decentr_ukr.pdf [in Ukrainian].

9. Andreas Kyriacou and Oriol Roca-Sagales, Fiscal and political decentralization and government quality, Environment and Planning C: Government and Policy, 2011, 29, (2), 204-223 [in Ukrainian].

10. Fisman, Raymond and Gatti, Roberta, Decentralization and Corruption: Evidence Across Countries. World Bank Policy Research Working Paper, February 2000, No. 2290. URL: <https://ssrn.com/abstract=629144> [in Ukrainian].